

**บทคัดย่อ**  
**การละเล่นขอทานกระยาสารทกัับวิถีชีวิตวัฒนธรรม**  
**ของชาวคลองบ้านไทร**  
**แขวงบางระมาด เขตทวีวัฒนา กรุงเทพมหานคร**

สองฝั่งคลองบ้านไทร แขวงบางระมาด เขตทวีวัฒนาในอดีตเคยเป็นชุมชนที่อาศัยเส้นทางคมนาคมทางน้ำเป็นหลัก ชาวบ้านส่วนใหญ่มีอาชีพทำนา ต่างยึดมั่นในประเพณีทางพุทธศาสนา และประเพณีหนึ่งที่สำคัญคือ ประเพณีวันสารทหรือวันสารทเดือนสิบที่นิยมนำผลผลิตจากข้าวที่ปลูกมาทำกระยาสารทเพื่อทำบุญ และก่อนวันสารท 1 วันจะมีการละเล่นขอทานกระยาสารท โดยชาวบ้านรวมกลุ่มกันปลอมตัวเป็นคนขอทานพายเรือไปตามทำน้าหน้าบ้านต่างๆ ร้องเพลงขอทาน ขอความเมตตา สงสาร บางทีก็ขับขานเป็นเรื่องราวในวรรณคดี เพื่อขอทานกระยาสารท เป็นเรื่องสนุกสนานและสร้างความสามัคคี ส่วนกระยาสารทที่ได้มาจะรวบรวมไว้ทำบุญในวันรุ่งขึ้น

การละเล่นขอทานกระยาสารทย่านคลองบ้านไทรนี้มีการสืบทอดกันมานานกว่า 80 ปี และเลิกลายไปราว พ.ศ. 2525 เนื่องจากพื้นที่น้าย่านคลองบ้านไทรหมดไปกลายเป็นบ้านจัดสรร ชาวบ้านไม่ค่อยยกวนกระยาสารทกัน มีการตัดถนนผ่านหลายสายทำให้เส้นทางคมนาคมทางน้ำหมดความสำคัญลง

การศึกษากการละเล่นขอทานกระยาสารทย่านคลองบ้านไทรจึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจ เพราะทำให้เข้าใจในวิถีชีวิต การละเล่นขอทานกระยาสารท เพลงขอทาน และการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมของย่านคลองบ้านไทร

ทุกวันนี้ชุมชนคลองบ้านไทรนำโดยชาวบ้าน โรงเรียนคลองตันไทร (สุขล้อมอุทิศ) และสำนักงานเขตทวีวัฒนาตระหนักถึงความสำคัญของการเล่นขอตานกระยาสารท จึงร่วมมือกันส่งเสริมและฟื้นฟูการเล่นขอตานกระยาสารทเพื่อให้เกิดความภาคภูมิใจและเป็นการสืบสานภูมิปัญญาและวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของย่านนี้ไว้

**Abstract**

**Krayasart Begging and Traditional Folkways in Klong  
Ban Sai Community, Bangramard,  
Taweewattana, Bangkok**

The Klong Ban Sai community in Bangramard, Taweewattana District, Bangkok, used to depend on 'water' as the main mode of transport. Most residences grew rice for a living. They have a strong faith in Buddhism. One of the most important traditions is the Sart Festival in the tenth lunar month. They usually made 'Krayasart' (Sweet for Sart Rite) from the rice they grew and offered it to the monks at the temple for merit-making. One day before the Sart Day, there was a play, called Krayasart Begging. The locals gathered together to play beggars, rowing their boats along the klong, passing the houses' piers and singing beggar's songs to ask for mercy. Some songs told the stories from literature. They did these things to ask for Krayasart which they used for merit-making the next day. The play had been performed for more than 80 years before its end around 1982 due to the replacement of the residential area of Klong Ban Sai by the modern real estate projects. Locals barely made Krayasart. Also, there were many roads built so the water transportation became less important. The study of Krayasart Begging in the area of Klong Ban Sai is interesting, because it allows us to understand the folkways, the Krayasart Begging, Beggar's songs, and the cultural changes in the Klong Ban Sai area. Nowadays, the locals are aware of the importance of the play and are trying to preserve it by continuing the play. This activity will revive the local wisdom and culture which is unique to the area.

การเล่นขอทานกระยาสารทักวิถีชีวิตวัฒนธรรม  
ของชาวคลองบ้านไทร  
แขวงบางระมาด เขตทวีวัฒนา กรุงเทพมหานคร

สุภาพรณ์ จินตามณีโรจน์\*  
Suphaphorn Jindamaneerojana  
มหาวิทยาลัยศิลปากร  
Silpakorn University

“พอถึงหน้าท่า ลูกก็ลากเรือหยุด สองมือลูกก็จุดเอาบันได  
ขอกระยาสารทักถ้วย ขอล้วงชักใบ ตามแต่จะให้ท่านเอ่ย”

(นายบุญช่วย สุขล้อม 30 มิถุนายน 2554)



ภาพจำลองการเล่นขอทานกระยาสารทัก

ที่มา : พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กรุงเทพมหานคร เขตทวีวัฒนา โรงเรียนวัดปฐมวาาส

\* รองศาสตราจารย์ สุภาพรณ์ จินตามณีโรจน์ อาจารย์ประจำหมวดวิชาประวัติศาสตร์  
คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร

“ศิโรราบลูกมาราบกำม สองมือลูกพนมขึ้นเหนือเศียร  
พร้อมมาราบเท้าท่านเจ้าพระคุณ  
โปรดการุณอย่าได้หาว่าลูกมาเบียดเบียน ลูกนี้ขัดสนจนเหลือ  
ลูกจึงต้องลงเรือมาขอทาน  
ขอให้คุณพ่อคุณแม่ที่อยู่บนบ้าน โปรดลงมาให้ทานลูกเถิดเอ๋ย”  
(นายสี สารำฟิ่ง 30 มิถุนายน 2554)

เสียงร้องเพลงพร้อมลูกคู่รับกับเสียงให้จังหวะด้วยกรับ ฉิ่ง และ โทน ดังไพเราะไปตามท้องน้ำในคลองบ้านไทรยามค่ำคืนจนถึงกลางดึกของวันแรม 14 ค่ำ เดือน 10 หนึ่งวันก่อนวันสารทเดือนสิบของทุกปี ในอดีตที่ยังอยู่ในความทรงจำของชาวบ้านย่านคลองบ้านไทร แขวงบางระมาด เขตทวีวัฒนา กรุงเทพมหานคร ต่างทราบกันดีว่านี่คือ **เพลงขอทาน**ที่บรรดาเหล่าวณิกที่ปลอมตัวมาขอทานกระยาสารท ขับร้อง เป็นการละเล่นประจำถิ่นของประเพณีสารทเดือนสิบที่เรียกว่า **“การเล่นขอทานกระยาสารท”** ของย่านคลองบ้านไทร

การเล่นขอทานกระยาสารทเป็นการสื่อสารภายในชุมชน เพื่อให้ เกิดความรับรู้ ความเข้าใจ เกิดความสนุกสนานสามัคคี และยังสามารถ สะท้อนวิถีชีวิตวัฒนธรรมของท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี เพลงขอทาน โดยเฉพาะเนื้อร้องแต่ละท้องถิ่นจะแตกต่างกันไปตามบริบททางสังคมที่มี สภาพภูมิศาสตร์ ประเพณีวัฒนธรรม ความเชื่อ และค่านิยม ตลอดจนการ เปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น การศึกษาการเล่นขอทานกระยาสารทจึงเป็นเรื่อง ที่น่าสนใจ

ดังนั้นในการศึกษาการเล่นขอทานกระยาสารทที่ย่านคลอง บ้านไทร แขวงบางระมาด เขตทวีวัฒนา จะช่วยให้เกิดความเข้าใจในวิถี ชีวิตของชาวบ้านคลองบ้านไทร เข้าใจประเพณีสารทเดือนสิบกับกระยา-

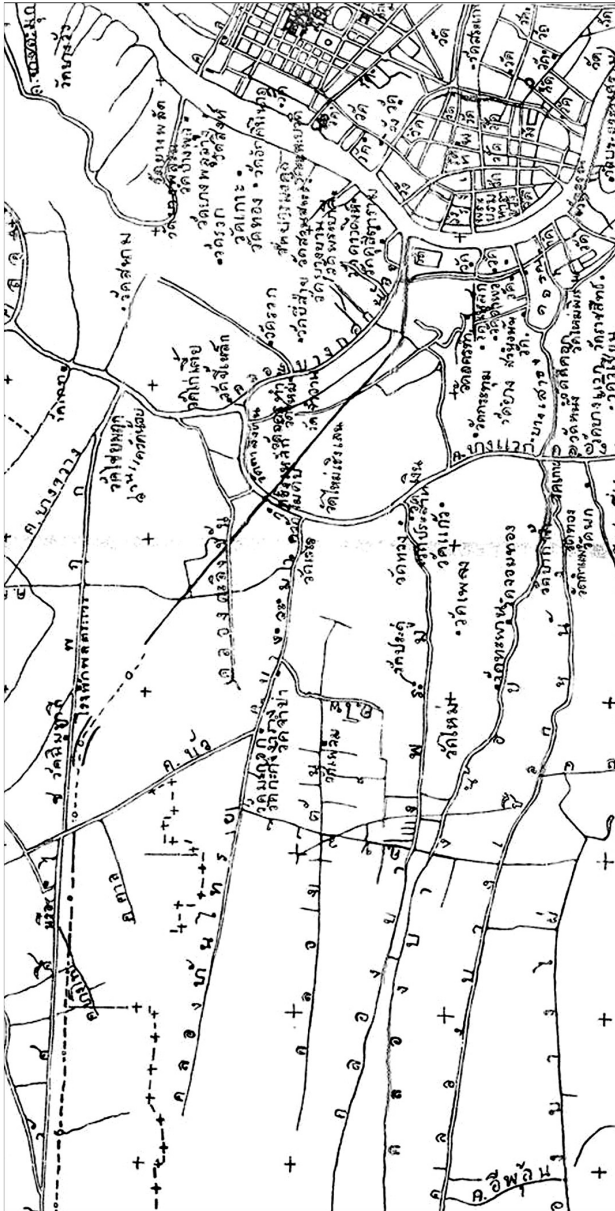
สารท การละเล่นเพลงขอทานกระยาสารทของคลองบ้านไทร ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในย่านคลองบ้านไทรที่ทำให้การละเล่นขอทานกระยาสารทหายไปเกือบ 30 ปี แต่กำลังจะได้รับการฟื้นฟูเพื่อการเรียนรู้และสร้างความภาคภูมิใจในท้องถิ่น

### ย่านคลองบ้านไทร : อดีตพื้นที่ทำนา

คลองบ้านไทรอยู่ในแขวงบางระมาด เขตทวีวัฒนา ทางด้านตะวันออกเชื่อมต่อกับคลองบางระมาดที่ไปเชื่อมกับคลองชักพระ เขตตลิ่งชัน ในอดีตพื้นที่เขตทวีวัฒนาและเขตตลิ่งชันเป็นพื้นที่ต่อเนื่องกัน มีคลองล้อมรอบทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ คลองมหาสวัสดิ์ คลองบางเชือกหนัง คลองทวีวัฒนา คลองชักพระ และคลองบางกอกน้อย เป็นต้น พื้นที่ภายในยังมีคลองเล็กคลองน้อยอีกกว่า 40 สาย ทั้งที่เป็นคูคลองตามธรรมชาติ และคูคลองที่ขุดขึ้นเพื่อการชลประทาน การเกษตร และการคมนาคม เช่น คลองบางระมาด คลองบ้านไทร คลองบางพรหม และคลองบางน้อย เป็นต้น<sup>1</sup> พื้นที่ย่านนี้จึงเป็นที่ราบลุ่มเหมาะแก่การทำนาและทำสวน โดยพื้นที่สวนจะอยู่ริมคลอง ส่วนพื้นที่นาจะอยู่ถัดริมคลองเข้าไป<sup>2</sup>

<sup>1</sup> มหาวิทยาลัยศิลปากร, คณะโบราณคดี, “รายงานฉบับสมบูรณ์ โครงการชุมชนท่องเที่ยว ย้งยี่น (เพิ่มเติม) (กิจกรรมการสำรวจ ออกแบบ และจัดทำแผนดำเนินการเพื่อการพัฒนา และส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ) ย่านตลาดน้ำตลิ่งชันและพื้นที่เกี่ยวเนื่อง เขตตลิ่งชัน เสนอต่อ กองการท่องเที่ยว สำนักวัฒนธรรม กีฬาและการท่องเที่ยว กรุงเทพมหานคร” 2550, 12-17.

<sup>2</sup> สัมภาษณ์ โกมล สุขล้อม และมาลัย สุขล้อม, 30 มิถุนายน 2554.



แผนที่เก่าแสดงลำคลองพื้นที่ย่านตลิ่งชันและย่านทวีวัฒนาในสมัยรัชกาลที่ 5

ที่มา : กรมแผนที่ทหาร, แผนที่กรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2431-2474

(กรุงเทพฯ : กรมแผนที่ทหาร, 2527).

บริเวณสองฝั่งคลองบ้านไทร แขวงบางระมาด เขตทวีวัฒนา ในอดีตจึงเป็นบ้านสวนอยู่ริมคลอง ถัดเข้าไปด้านในเป็นทุ่งนา ชาวบ้านส่วนมากในย่านนี้มีอาชีพทำนา ใช้เส้นทางคมนาคมทางน้ำเป็นหลัก ผู้คนในย่านนี้ส่วนใหญ่เป็นคนไทย นับถือพุทธศาสนา วัฒนธรรมประเพณีส่วนใหญ่ผูกพันกับศาสนาพุทธ ได้แก่ ประเพณีวันมาฆบูชา (ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 3 หรือขึ้น 15 ค่ำ เดือน 4 ในปีอธิกสุรทิน) วันวิสาขบูชา (ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6) วันอาสาฬหบูชา (ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 8) วันเข้าพรรษา (แรม 1 ค่ำ เดือน 8) วันออกพรรษา (ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11) นอกจากนี้ยังมีประเพณีที่ยึดถือปฏิบัติกันมาช้านาน คือ “ประเพณีสารทเดือนสิบ” หรือ “ประเพณีสารทไทย” ที่นิยมทำบุญกันด้วยกระยาสารท

### สารทเดือนสิบกับการกวนกระยาสารทย่านคลองบ้านไทร

ประเพณีวันสารทเดือนสิบ แรกเริ่มคงมีจุดมุ่งหมายเป็นการทำบุญในช่วงเดือนสิบ อันเป็นเวลาที่เกิดผลผลิตทางการเกษตรจากการทำนา คือ ข้าวเริ่มออกผล ดังนั้นชาวบ้านเชื่อกันว่าควรนำพืชพันธุ์ธัญญาหารแรกเก็บเกี่ยวมาปรุงถวายพระสงฆ์เป็นการทำบุญเพื่อให้เกิดสิริมงคลและเพื่อให้พืชผลผลิตบริบูรณ์ดี

สังคมไทยเป็นสังคมเกษตร มีการทำนาทุกภาคของประเทศไทย ประเพณีการทำบุญวันสารทเดือนสิบจึงมีอยู่ทุกภาค แต่จะมีชื่อแตกต่างกันไป เช่น ภาคกลางเรียกว่า “สารทไทย” ภาคเหนือเรียกว่า “งานทานสลากภัต” หรือ “दानก๋วยสลาก” ภาคอีสานเรียกว่า “ทำบุญข้าวสาก” และภาคใต้เรียกว่า “งานบุญเดือนสิบ” หรือ “ประเพณีชิงเปรต” เป็นต้น กล่าวกันว่าไทยได้รับอิทธิพลวัฒนธรรมจากอินเดียในด้านความเชื่อซึ่ง



มาจากศาสนาพราหมณ์ ต่อมาคงผสมผสานเข้ากับความเชื่อทางพุทธศาสนา การประกอบพิธีสารทเดือนสิบนี้จะกำหนดวันไว้แตกต่างกัน แต่มักจะอยู่ในช่วงระยะเวลาในเดือนสิบ ระหว่างวันแรม 1 ค่ำ ถึงแรม 15 ค่ำ

สำหรับชาวบ้านย่านคลองบ้านไทรมีประเพณีทำบุญวันสารทไทยหรือสารทเดือนสิบเช่นเดียวกัน และนิยมทำบุญในวันแรม 15 ค่ำ เดือน 10 ของทุกปี ด้วยการนำข้าวปลาอาหาร โดยเฉพาะต้องจัดทำขนมที่ทำจากข้าวสำหรับเทศกาลนี้โดยเฉพาะ คือ “ขนมกระยาสารท” นำไปทำบุญตักบาตรที่วัด<sup>3</sup>



การกวนกระยาสารท ในงานสืบสานประเพณีวันสารทไทย ที่โรงเรียนคลองตันไทร (สุขล้อมอุทิศ) ร่วมกับสำนักงานเขตทวีวัฒนา จัดขึ้นในวันที่ 23 กันยายน 2554

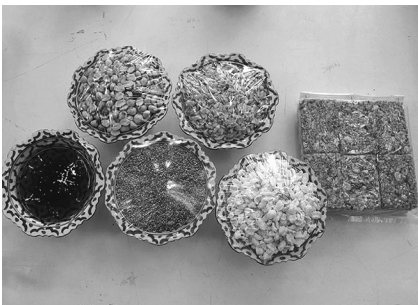
<sup>3</sup> สัมภาษณ์ โทมัส สุขล้อม, 30 มิถุนายน 2554.

“กระยาสารท” ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ให้ความหมายว่า คือ ขนมที่ทำด้วยถั่ว งา และข้าวเม่าตอกกวนกับน้ำตาล<sup>4</sup>

ข้าวเม่า คือ ผลผลิตจากข้าวที่สำคัญ ในสมัยก่อนเมื่อข้าวออกรวงเป็นข้าวอ่อน ชาวนาจะนำข้าวอ่อนที่มีเม็ดเต็มมารูดเม็ดข้าวออกจากชังนำไปคั่วในกระทะพอสุก แล้วเทใส่ครกตำเพื่อให้เม็ดข้าวกับเปลือกข้าวแยกออกจากกัน จากนั้นนำไปผัดให้เหลือแต่เม็ดข้าวซึ่งลักษณะแบนมีสีเขียวน้ำตาล ที่เรียกว่า ข้าวเม่า<sup>5</sup>

ส่วนข้าวตอกก็เป็นผลผลิตจากข้าวด้วยเช่นกัน เกิดจากการนำข้าวเปลือกไปคั่วด้วยไฟปานกลางจนข้าวพองตัวดินเปลือกแตกออกแล้วนำไปผัดเอาเปลือกออกเหลือแต่ข้าวตอกที่มีลักษณะพองเป็นสีขาว<sup>6</sup>

ทั้งข้าวเม่าและข้าวตอกเป็นส่วนผสมที่สำคัญของกระยาสารท



ส่วนผสมของกระยาสารทสูตรคลองบ้านไทร ได้แก่ ข้าวเม่า ข้าวตอก ถั่ว งา และน้ำอ้อย



กระยาสารท

<sup>4</sup> ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 (กรุงเทพฯ : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, 2546), 1,183.

<sup>5</sup> สัมภาษณ์ ชวนชม สิทธิแสงอำไพ, 23 กันยายน 2554.

<sup>6</sup> สัมภาษณ์ ชวนชม สิทธิแสงอำไพ, 23 กันยายน 2554.

ในช่วง 1-3 วันก่อนวันสารทไทย (วันแรม 15 ค่ำ เดือน 10) ชาวบ้านย่านคลองบ้านไทรในอดีตจะจัดเตรียมข้าวเม่า ข้าวพอง และส่วนผสมอื่นๆ เพื่อกวนกระยาสารทสำหรับเตรียมไว้ทำบุญในวันสารทด้วยความเชื่อว่ากระยาสารทเปรียบเสมือนข้าวมธุปายาสของนางสุชาดาที่นำไปถวายพระพุทธเจ้าเมื่อครั้งบรรพกาล นอกจากจะนำไปทำบุญแล้ว บางส่วนก็จะนำไปแจกจ่ายแลกเปลี่ยนกันกับเพื่อนบ้าน เป็นการเชื่อมความสัมพันธ์กันในชุมชน<sup>7</sup> อย่างไรก็ตาม ประเพณีการกวนกระยาสารทก่อให้เกิดความสามัคคีในครอบครัว เพราะการกวนกระยาสารทไม่สามารถทำคนเดียวได้และยังส่งผลต่อความคิดเรื่องความกตัญญู เพราะเมื่อเด็กๆ ได้เห็นแบบอย่างจากปู่ย่าตายายก็จะซึมซับความเชื่อนี้<sup>8</sup>

ราว พ.ศ. 2480 หรือ 70 ปีที่ผ่านมา ย่านคลองบ้านไทรจะมีตระกูลหนึ่ง คือ สุขล้อมรุ่งนคุณปุ๊กกิงและคุณย่าบุญปลุก สุขล้อม เป็นผู้นำในการกวนกระยาสารทของย่านนี้ โดยท่านทั้งสองเป็นผู้คิดค้นสูตรกระยาสารทซึ่งต่อมาได้กลายเป็นกระยาสารทที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นย่านนี้ และในเทศกาลสารทไทยที่บ้านท่านจะเปิดเป็นแหล่งขายวัตถุดิบทำขนมกระยาสารทที่สดและใหม่ ซึ่งได้แก่ น้ำอ้อย ข้าวเม่า ข้าวดอก ถั่วลิสง และงา<sup>9</sup> นอกจากนี้คุณย่าบุญปลุกยังมีอุปกรณ์สำหรับกวนกระยาสารทให้ชาวบ้านบางส่วนในย่านนี้ได้มาใช้และกวนขนมกระยาสารทกันที่บ้านท่าน บางครั้งระหว่างกวนกระยาสารทก็ฝักร้องเพลงขอทานไปด้วย

<sup>7</sup> สัมภาษณ์ เรืองศักดิ์ ปานทอง, 23 กันยายน 2554.

<sup>8</sup> สัมภาษณ์ บุญช่วย สุขล้อม, 30 มิถุนายน 2554 และ 23 กันยายน 2554.

<sup>9</sup> สัมภาษณ์ บุญช่วย สุขล้อม, 30 มิถุนายน 2554.

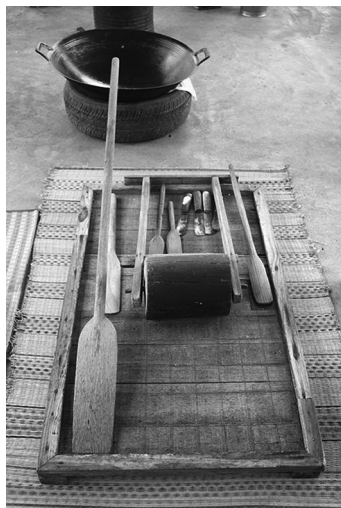
อย่างสนุกสนาน บ้านของคุณย่าบุญปลูกจึงเป็นศูนย์รวมของการกวน  
กระยาสารทในเทศกาลเดือนสิบของทุกปี<sup>10</sup>



นายโกมล และนายบุญช่วย สุขล้อม



นางชวนชม สิทธิแสงอำไพ



อุปกรณ์ในการทำขนมกระยา-  
สารท ได้แก่ เต้า (สำหรับตีไฟด้วยถ่าน)  
กระทะใบบัวขนาดใหญ่ ไม้พาย แบบทำ  
ด้วยไม้สัก (สำหรับใส่กระยาสารทเมื่อ  
กวนเสร็จ) ไม้ตัดแบบ (สำหรับวางบน  
กระยาสารทเพื่อเป็นแนว ตัดให้เป็นแนว  
เท่าๆ กัน) และมีด<sup>11</sup> เป็นต้น

อุปกรณ์การทำกระยาสารทของตระกูลสุขล้อม  
เป็นของดั้งเดิมตั้งแต่สมัยคุณย่าบุญปลูก สุขล้อม  
ยังคงใช้ทำกระยาสารทในช่วงวันสารทไทยของทุกปี

<sup>10</sup> สัมภาษณ์ ชวนชม สิทธิแสงอำไพ, 30 มิถุนายน 2554.

<sup>11</sup> สัมภาษณ์ บุญช่วย สุขล้อม, 30 มิถุนายน 2554.

ในราว พ.ศ. 2510 เป็นต้นมา เกิดการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ และสังคมในย่านคลองบ้านไทร พื้นที่ทำนาถูกเปลี่ยนเป็นพื้นที่ทำสวน มีการตัดถนนหลายสายผ่าน มีการพัฒนาพื้นที่หมู่บ้านจัดสรร ท้องนาที่เคยเห็นสุดตาค่อยๆ หายไป เมื่อนาข้าวน้อยลง จึงไม่มีการทำข้าวเม่า ข้าวตอกในแต่ละบ้านหรือขายกันเหมือนที่เคยเป็นมา การทำบุญสารทเดือนสิบด้วยกระยาสารทยังมีสืบมา แต่การทำกระยาสารทต้องอาศัยการซื้อหาส่วนผสมจากท้องที่อื่นแทน และต่อมาเมื่อมีความสะดวกสบายขึ้น ก็จะใช้วิธีหาซื้อกระยาสารทที่มีผู้ทำขายทั่วไปในเทศกาลนี้แทน<sup>12</sup>

ปัจจุบันชาวคลองบ้านไทรไม่ค่อยทำขนมกระยาสารทกันนัก ที่ยังคงทำอยู่ทุกปีอย่างต่อเนื่อง คือ ลูกหลานของตระกูลสุขล้อม โดยเฉพาะรุ่น ลูกคุณย่าบุญปลูก คือ นายบุญช่วย สุขล้อม และนายโกมล สุขล้อม และรุ่นหลาน คือ นางชวนชม สิทธิแสงอำไพ (ลูกสาวของนายบุญช่วย สุขล้อม) ที่ยังคงรักษาการสืบทอดภูมิปัญญาการทำกระยาสารทที่เป็นเอกลักษณ์และเป็นที่ยืนชอบของผู้คนในย่านคลองบ้านไทร เพราะมีรสชาติอร่อยและหอม เนื่องจากการเลือกซื้อคัดสรรใช้วัตถุดิบที่ใหม่และสด ทุกวันนี้ลูกหลานในตระกูลสุขล้อมได้กลายเป็นผู้ส่งเสริมและเป็นกำลังสำคัญของเขตทวีวัฒนาในการถ่ายทอดสืบสานภูมิปัญญาการทำขนมกระยาสารทสู่ตรีย่านคลองบ้านไทร

ก่อนวันสารทไทย 1 วัน คือ วันแรม 14 ค่ำ เดือน 10 หรือวันโกน ชาวบ้านย่านคลองบ้านไทรจะรวมตัวกันแต่งตัวทาทหน้า ใส่หมวกปิดพราง เป็นคนขอทานพายเรือออกไปตามท่าน้ำหน้าบ้านเพื่อขอขนมกระยาสารทที่ชาวบ้านได้ทำไว้แล้วด้วยการร้องเป็นเพลง กิจกรรมนี้เป็นการเล่นที่

<sup>12</sup> สัมภาษณ์ สีสำรา้ง, 30 มิถุนายน 2554.

สนุกสนาน เรียกว่า การละเล่นขอทานกระยาสารท<sup>13</sup> อันเป็นประเพณีเป็นเอกลักษณ์ของชาวบ้านย่านคลองบ้านไทร

### การละเล่นขอทานกระยาสารทย่านคลองบ้านไทร

การละเล่นขอทานกระยาสารทย่านคลองบ้านไทรเริ่มมีขึ้นเมื่อใดไม่ทราบแน่ชัด แต่คงเป็นส่วนหนึ่งของประเพณีวันสารทเดือนสิบของชาวบ้านย่านนี้มานานกว่า 100 ปีแล้ว และราว 30 ปีที่ผ่านมา (ราว พ.ศ. 2525) การละเล่นขอทานกระยาสารทเริ่มหายไป เพราะวิถีชีวิตของชาวบ้านย่านคลองบ้านไทรเปลี่ยนไปเพราะชาวบ้านเลิกทำนา ประกอบกับเส้นทางคมนาคมทางน้ำหมดความสำคัญลงเพราะมีการตัดถนนหลายสายผ่านและเชื่อมติดต่อกั้ย่านคลองบ้านไทร การละเล่นขอทานกระยาสารทจึงเป็นเพียงความทรงจำของผู้เคยเล่นและเคยเห็น

การละเล่นขอทานกระยาสารทมีวิธีเล่น คือ ชาวบ้านจะปลอมตัวเป็นคนขอทาน แต่งตัวด้วยเสื้อผ้าเก่าๆ ทาหน้าทาตาให้มอมแมม บางครั้งใส่หมวกเก่าๆ ปิดหน้าพรางหน้าไว้เพื่อมิให้เพื่อนบ้านหรือญาติๆ จำได้จากนั้นจะพากันพายเรือไปตามทำน้าบ้านต่างๆ ที่อยู่ริมคลองเพื่อขอทานกระยาสารท นับตั้งแต่เวลา 19.00 น. จนถึง 01.00 น. พายเรือขอทานไปตามทำน้าบ้านต่างๆ จนกว่าจะรวบรวมได้กระยาสารทมาพอสมควรแก่การนำไปทำบุญ ในการขอทานนี้จะร้องเป็นเพลง เรียกว่า เพลงขอทาน ผู้ที่เล่นขอทานกระยาสารทในอดีตมีทั้งผู้ชายและผู้หญิง แต่ส่วนใหญ่เป็นผู้ชาย อย่างน้อยในเรือ 1 ลำ จะมี 3 คน คนพายหัวเรือ 1 คน คนพายท้ายเรือ 1 คน ทั้งสองคนนี้จะเป็ญลูกคู่ช่วยร้องและตีฉิ่งตีกลอง ส่วนคน

<sup>13</sup> สัมภาษณ์ โกมล สุขล้อม, 30 มิถุนายน 2554.

นั่งกลางจะเป็นผู้ร้องและตีกรับให้จังหวะไปด้วย แต่บางครั้งก็ไปกัน 7-8 คน<sup>14</sup>



การแสดงการเล่นขอทานกระยาสารท  
ของชุมชนคลองบ้านไทร (23 กันยายน 2554)

เมื่อเรือขอทานพายมาจอดและร้องเพลงอยู่ที่ทำนน้ำบ้านใด ถ้าเจ้าของบ้านไม่ออกมาผู้เล่นขอทานก็จะร้องจนกว่าจะได้กระยาสารท บางครั้งเจ้าของบ้านจำไม่ได้ทั้งๆ ที่เป็นคนรู้จักหรือเป็นญาติกัน บางครั้งเจ้าของบ้านจะแกล้งหยอกโดยจับตัวไว้หรือล่่ามผูกเรือไว้ไม่ให้ไปถ้าผู้ร้องเพลงไม่ยอมเปิดหมวกหรือเปิดเผยหน้าตา และบางครั้งเจ้าของบ้านจะขอให้ร้องเพลงที่เป็นเรื่องราวในวรรณกรรมที่ตนชอบก่อนจึงให้ทานเป็นที่สนุกสนานและเพลิดเพลิน<sup>15</sup>

<sup>14</sup> สัมภาษณ์ บุญช่วยและโกมล สุขล้อม, 30 มิถุนายน 2554.

<sup>15</sup> สัมภาษณ์ สี สารำฟิง, 30 มิถุนายน 2554.

เพลงขอทานกระยาสารทเขตทวิวัฒนาแถบย่านคลองตันไทรนี้มีทำนองเช่นเดียวกับเพลงเรือหรือเพลงฉ่อย เป็นกลอนประเภทหัวเดียว มีสัมผัสท้ายไปเรื่อย ๆ แล้วไปลงสัมผัสกันระหว่างสามวรรคหลัง ถ้าเล่นหลายคนจะมีลูกคู่ร้องรับในสองวรรคสุดท้ายของทุกตอน

เนื้อร้องของเพลงจะร้องเป็นบทเกริ่นก่อน ร้องขอความเมตตา สงสารให้ทำทาน อาจต่อด้วยการร้องเป็นเพลงร้องเล่าเรื่องราวจาก วรรณกรรมต่าง ๆ ให้ผู้ฟังพอใจ เพลิดเพลิน และจบด้วยการร้องลา เจ้าของบ้านด้วยความขอบคุณและอวยพร



คุณตาสี่ สาราฟิ่ง  
ร้องเพลงพร้อมตีกรับ



การแสดงการละเล่นขอทานในคลองบ้านไทร  
(23 กันยายน 2554)

ในอดีตผู้เล่นขอทานกระยาสารทในย่านคลองตันไทรมีหลายกลุ่ม เช่น กลุ่มของยายจิ้นยายสุข กลุ่มของตระกูลสุขล้อม และกลุ่มของคุณตาสี่



สารำฟิ่ง กลุ่มเหล่านี้ได้เลิกเล่นไปราว 25-30 ปีแล้ว ปัจจุบันมีคุณตาสี สารำฟิ่ง ที่เคยเล่นขอทานกระยาสารทตั้งแต่ตอนหนุ่มๆ อายุประมาณ 20 ปีเศษ แล้วหยุดเล่นไปพักหนึ่ง มาเล่นอีกครั้งตอนอายุ 50 ปี (ราว พ.ศ. 2525) และเล่นอีกหลายปี จนกระทั่ง พ.ศ. 2530 จึงเลิกเล่น เนื่องจากชาวบ้านทำนากันน้อยลงมาก และไม่คอยกวกระยาสารทกัน ดังแต่ก่อน ใช้การซื้อสำเร็จรูปมาทำบุญกัน<sup>16</sup> ปัจจุบันคุณตาสี สารำฟิ่ง อายุ 86 ปี ยังพอจำเนื้อร้องได้อยู่บ้าง ปัจจุบันท่านเป็นปราชญ์ด้าน ภูมิปัญญาการเล่นขอทานกระยาสารทคนสำคัญของย่านนี้ที่มีบทบาท ในการฟื้นฟูการแสดงการเล่นขอทานกระยาสารทให้สาธารณชนรุ่นหลัง ได้เรียนรู้และภาคภูมิใจ

เพลงขอทานมักเริ่มด้วยบทเกริ่น :

“เอ่อ... วันนี้ก็เป็นวันศีล วันทาน ท่านมีข้าวสุกกระยาสารท ข้าวสาร ขอเชิญมาทำทานเถิดเจ้าปะคุณ (ขับร้อง) เอ่อ...ลูกพายเรือมา พอมาถึงหน้าท่าลูกก็ลาเรือหยุด มือหนึ่งก็จุดบันได แล้วก็ร้องเรียกหา คุณพ่อจะ คุณแม่เจ้า กรุณาลงมาทำทานให้ลูกหน่อย ลูกนี้ขัดสนจนยาก อดๆ อยากๆ ทุกวันไป ท่านมีกระยาสารทสักถ้วยหรือกล้วยสักใบหรือ ตามแต่คุณพ่อคุณแม่จะให้ เอ๋ยทาน

(ลูกคู่รับ) เอ่อ...มีกระยาสารทสักถ้วย เอ่อ...กล้วยสักใบ มีกระยา- สารทสักถ้วยหรือกล้วยสักใบตามแต่จะให้เอ๋ยทาน...เอ๋ย...”

(สี สารำฟิ่ง, 30 มิถุนายน 2554)

<sup>16</sup> สัมภาษณ์ สี สารำฟิ่ง, 30 มิถุนายน 2554.

การเกริ่นว่าวันนี้เป็นวันดีวันทาน ขอความเมตตาสงสารว่าเป็นผู้ขัดสน อดๆ ยากๆ ขอกานหน่อย ขอเป็นกระยาสารท หรือของอื่นเช่นกล้วย หรือตามแต่จะเมตตา เป็นการใช้ภาษาส่อให้เกิดความสงสารให้เมตตา และให้ทาน

บางครั้งจะมีการนำเรื่องราวบางตอนในวรรณกรรมที่เป็นเรื่องจักรๆ วงศ์ๆ อันเป็นที่นิยมในสมัยนั้น มาขับร้อง ย่านคลองบ้านไทรนิยมนวนกรรมเรื่องลักษณวงศ์ จันทโรครพ และพระยากงพระยาพาน<sup>17</sup> ซึ่งปัจจุบันนายสี สารำฟิ่ง จำได้เฉพาะเรื่องลักษณวงศ์ตอนนางทิพเกสรปลอมเป็นพราหมณ์เกสรตามหา พระลักษณวงศ์พระสวามี ดังเช่นตอนหนึ่งว่า

“ลูกจะรำพันกลั่นกลอน ถึงแม่พราหมณ์เกสรมิ่งมารศรี สันโดษเดี่ยวเจ้าก็เที่ยวมาในกลางป่าพงพี เทียวติดตามพระผัวขวัญ ตัวเจ้านั้นทรงครรภ์ได้ครึ่งปี มาพบพรานไพรใจโมหัน นางให้นี้กหวาดหวั่นมิ่งขวัญหนี ครั้นจะหลบเลี้ยงไปหรือก็ไม่พ้น นางจึงยื่นแอบตันพระไทรศรีเพราะความกลัวพรานป่าใจกาฬี เสียแล้ววันนี้เอ๋ยนา...

(ลูกคู่รับ) เอ่อ...เพราะความกลัวพรานป่าใจกาฬี เพราะความกลัวพรานป่าใจกาฬี เสียแล้ววันนี้เอ๋ยนา...เอ๋ย...”

(สี สารำฟิ่ง, 30 มิถุนายน 2554)

ชาวบ้านจะชอบฟังเรื่องจักรๆ วงศ์ๆ บางครั้งจึงเอาโซ่ล่ามเรือไว้ให้ร้องเรื่องราวในวรรณคดีฟังจนพอใจ ซึ่งใช้เวลานานนับชั่วโมง แล้วจึงให้ทานกระยาสารทและสิ่งของตอบแทนมากมาย

<sup>17</sup> สัมภาษณ์ สี สารำฟิ่ง และบุญช่วย สุขล้อม, 30 มิถุนายน 2554.

ทุกครั้งเมื่อเจ้าของบ้านให้กระยาสารท คุณตาสี่หรือผู้เล่นขอทาน จะลาด้วยการร้องขอขอบคุณและกล่าวอวยพรให้มีความสุขความเจริญ ดังเช่น

“เมื่อคุณพ่อคุณแม่ให้ทานลูกแล้ว ลูกแก้วขอให้พร ขอให้คุณพ่อคุณแม่สุขโขสโมสร ขอเชิญมารับเอาพรของลูกไป

(ลูกคู่รับ) เอ่อ...ขอให้คุณพ่อคุณแม่สุขโขเอ่อ...สโมสร ขอให้คุณพ่อคุณแม่สุขโขสโมสร ขอเชิญมารับเอาพรของลูกไป เอ่อ...”

(สี่ สารำฟิ่ง, 30 มิถุนายน 2554)

คุณตาสี่ สารำฟิ่ง ทำหน้าที่เป็นผู้ร้องหลักและตีกรับประกอบให้จังหวะการร้อง ผู้เล่นร่วมลงเรือกับนายสิ่รุ่นแรกเสียชีวิตหมดแล้ว เหลือผู้เล่นกับนายสิ่รุ่นหลัง 2 คน คือ คุณตาแจ่ม ชูทรัพย์ ทำหน้าที่ตีฉิ่ง และคุณตาเฉลิม สุขน้อย ทำหน้าที่ตีกลองหรือโทนให้จังหวะ<sup>18</sup> แต่บางครั้งคุณตาสี่กับคุณตาแจ่มก็จะสลับกันตีกรับบ้าง

เครื่องดนตรีหลักของการละเล่นขอทานกระยาสารทย่านนี้ ปกติมีเพียง 3 ชิ้น ได้แก่ กรับ ฉิ่ง และกลอง ต่อมานายสี่ สารำฟิ่ง ได้คิดเป่าขลุ่ยประกอบเพื่อให้เกิดความไพเราะขึ้น

การละเล่นขอทานกระยาสารทเลิกไปเมื่อ 30 ปีที่แล้ว เนื่องจากพื้นที่เขตทวีวัฒนามีถนนหลายสายตัดผ่าน พื้นที่ที่เคยเป็นที่นาข้าว พัฒนามาเป็นสวนผัก ต่อมาเป็นสวนกล้วยไม้และค่อยๆ หมดไป ความเจริญและการขยายชุมชนทำให้พื้นที่ย่านทวีวัฒนากลายเป็นชุมชนบ้านจัดสรรและหลายแห่งกลายเป็นตลาดและย่านการค้า เส้นทางคมนาคมทางน้ำไม่ค่อยมีความสำคัญอีกต่อไป ไม่มีนาข้าว และไม่ค่อยมีการกวนกระยาสารท

<sup>18</sup> สัมภาษณ์ สี่ สารำฟิ่ง, 30 มิถุนายน 2554.



คุณตาสี สารำพิ่ง  
มือกรับและสามารถเป่าขลุ่ย  
ประกอบได้



คุณตาเฉลิม สุขน้อย  
(มือโตน)



คุณตาแจ่ม ชูทรัพย์  
(มือกรับและมือฉิ่ง)

กันอีก การพายเรือไปตามบ้านร้องเพลงขอทานกระยาสารทในเทศกาลสารทเดือน 10 จึงค่อยๆ เจียบหายไป เหลือเพียงความทรงจำ ชาวบ้านบางคนทีพอจำเนื้อเพลง ทำนองเพลง และพอร้องได้อยู่บ้างแต่ไม่ก็คั่นัก

ทุกวันนี้คุณตาสี สารำพิ่ง คุณตาแจ่ม ชูทรัพย์ และคุณตาเฉลิม สุขน้อย มีบทบาทในการช่วยฟื้นฟู อนุรักษ์ และสืบทอดถ่ายทอดให้ความรู้ ภูมิปัญญาด้านการละเล่นขอทานกระยาสารท นอกจากนี้ยังมีนักวิชาการของหน่วยงานการศึกษาหลายแห่ง โดยเฉพาะโรงเรียนคลองตันไทร (สุขล้อมอุทิศ) และสำนักงานเขตทวีวัฒนา กรุงเทพมหานคร ที่เห็นคุณค่าพยายามศึกษาองค์ความรู้ที่กำลังจะหมดไปและพยายามฟื้นฟูการละเล่นขอทานกระยาสารทขึ้นมาเพื่อให้ท้องถิ่นและสาธารณชนตระหนักถึงคุณค่า วัฒนธรรมและเห็นความสำคัญของภูมิปัญญาอันเป็นเอกลักษณ์ของย่านคลองบ้านไทรที่มีมาอย่างยาวนาน



คุณตาแจ่ม ชูทรัพย์ (ขวา) คุณตาเฉลิม สุขน้อย (กลาง) และคุณตาสี สรวำพึง (ซ้าย) เข้าร่วมแสดงการละเล่นขอทานกระยาสารทในคลองบ้านไทร ในงานสืบสานวัฒนธรรมไทย “วันสารทไทย” ที่โรงเรียนคลองตันไทร (สุขล้อมอุทิศ) ร่วมกับสำนักงานเขตทวีวัฒนา วันที่ 23 กันยายน 2554



แสดงการละเล่นขอทานกระยาสารทของกลุ่มผู้สืบสานของคลองบ้านไทร นำโดยนายเริงศักดิ์ ปานทอง ในงานสืบสานวัฒนธรรมไทย “วันสารทไทย” ที่โรงเรียนคลองตันไทร (สุขล้อมอุทิศ) ร่วมกับสำนักงานเขตทวีวัฒนา วันที่ 23 กันยายน 2554

นอกจากการศึกษาและการให้ความสำคัญแล้ว หัวใจสำคัญยิ่งของการเล่นขอทานกระยาสารที่ยังขึ้นอยู่กับเพลงขอทานและการร้องขับขานเพื่อสื่อสารบอกกล่าวขอความเมตตาสงสารและขับเรื่องราวในวรรณคดี จึงควรส่งเสริมเยาวชนหรือคนรุ่นใหม่ให้เรียนรู้และฝึกฝนเพื่อสืบสานภูมิปัญญาการเล่นย่านคลองบ้านไทรให้ยั่งยืนสืบไป

## บรรณานุกรม

### เอกสาร

กรมแผนที่ทหาร. **แผนที่กรุงเทพฯ พ.ศ. 2431-2474.** กรุงเทพฯ : กรมแผนที่ทหาร, 2527.

มหาวิทยาลัยศิลปากร, คณะโบราณคดี. “รายงานฉบับสมบูรณ์ โครงการชุมชนท่องเที่ยวยั่งยืน (เพิ่มเติม) (กิจกรรมการสำรวจ ออกแบบ และจัดทำแผนดำเนินการเพื่อการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ) ย่านตลาดน้ำตลิ่งชันและพื้นที่เกี่ยวเนื่อง เขตตลิ่งชัน เสนอต่อ กองการท่องเที่ยว สำนักวัฒนธรรม กีฬาและการท่องเที่ยว กรุงเทพมหานคร” 2550.

เยาวนาฏ วรรณศิริ. “การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย รายวิชาเพิ่มเติม ท 402202 วรรณกรรมท้องถิ่นเขตทวีวัฒนา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนนวมินทราชินูทิศ สตรีวิทยา พุทธมณฑล กรุงเทพมหานคร.” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2548.

### สัมภาษณ์

โกมล สุขล้อม. สัมภาษณ์ 30 มิถุนายน 2554.

แจ่ม ชูทรัพย์. สัมภาษณ์ 23 กันยายน 2554.

เฉลิม สุขน้อย. สัมภาษณ์ 23 กันยายน 2554.

ชวนชม สิทธิแสงอำไพ. สัมภาษณ์ 30 มิถุนายน 2554.

บุญช่วย สุขล้อม. สัมภาษณ์ 30 มิถุนายน 2554 และ 23 กันยายน 2554.

ปิยะนุช โตเทพ. สัมภาษณ์ 23 กันยายน 2554.

มาลัย สุขล้อม. สัมภาษณ์ 30 มิถุนายน 2554.

เริงศักดิ์ ปานทอง. สัมภาษณ์ 23 กันยายน 2554.

วรวิทย์ สุขน้อย. สัมภาษณ์ 23 กันยายน 2554.

สี สารำพึง. สัมภาษณ์ 30 มิถุนายน 2554 และ 23 กันยายน 2554.

สุพรรณณี แก้วนารายณ์. สัมภาษณ์ 30 มิถุนายน 2554 และ 23 กันยายน 2554.